

कथा

भारताच्या महान स्वातंत्र्य संग्रामातील अज्ञात नायकांच्या

सरहद्द गांधी — खान अब्दुल गफ्फार खान

ठिकाण: उत्तर-पश्चिम सरहद्द प्रांत, पाकिस्तान

खूप वर्षांपूर्वी, आजच्या पाकिस्तानमध्ये, एक असा पठाण योद्धा जन्माला आला जो तलवारीने नाही, तर शांतता आणि प्रेमाने लढू इच्छित होता. त्यांचे नाव होते — **खान अब्दुल गफ्फार खान**. लोक त्यांना प्रेमाने **सरहद्दी गांधी** म्हणत.

पठाण समाजाबद्दल लोकांचा समज होता की ते रागीट आणि भांडखोर असतात. पण खान साहेबांनी आपल्या लोकांना सांगितले — **“खरी हिम्मत तलवार उचलण्यात नाही, तर राग शांत ठेवण्यात आहे.”**

आपले संपूर्ण आयुष्य त्यांनी अहिंसा आणि सेवेच्या मार्गाला अर्पण केले. त्यांनी **‘खुदाई खिदमतगार’** नावाचा संघ तयार केला — म्हणजेच **ईश्वराचे सेवक**. हे कार्यकर्ते हातात शस्त्र घेत नसत, फक्त लाल कुर्ता घालून सेवा, सत्य आणि बंधुत्वाचा संदेश पसरवत असत. या संघात हजारो पठाण सहभागी झाले — आणि विशेष म्हणजे यात लहान मुलेही होती!

ही मुले अजिबात घाबरत नसत. ते गावोगाव फिरून इंग्रज अधिकाऱ्यांच्या हालचालींवर लक्ष ठेवत, लोकांना जागरूक करत, आणि सत्याग्रहाच्या माध्यमातून इंग्रजांना हैराण करत — तेही कुठलीही हिंसा न करता! ही मुले जेलमध्ये जाण्याला किंवा पोलिसांच्या माराला घाबरत नसत. एकदा तर एका इंग्रज अधिकाऱ्याने म्हटले, **“या मुलांइतके धाडसी आम्ही कुणालाच पाहिले नाही!”**

इंग्रज थक्क झाले — इतके शूर लोक, पण हातात शस्त्र नाही! खान साहेब मात्र ठाम होते — **“आम्हाला बदला नको, आम्हाला बदल हवा आहे.”**

त्यांच्या या विचारसरणीने पठाणांची प्रतिमा बदलली. जगाला दाखवून दिले की खरी शौर्याची कसोटी म्हणजे दुसऱ्याला माफ करणं आणि देशासाठी शांततेच्या मार्गाने लढणं.

शिकवण: खान अब्दुल गफ्फार खान आपल्याला शिकवतात — **हृदय मोठं असेल, तर हिंसेची कधीच गरज भासत नाही.**

कथा

भारताच्या महान स्वातंत्र्य संग्रामातील अज्ञात नायकांच्या

अल्लाह बख्श सुमरू

ठिकाण: सिंध

तो काळ खूप कठीण होता. भारतावर इंग्रजांचे राज्य होते. प्रत्येक कोपरा स्वातंत्र्यासाठी तळमळत होता. कुठे निदर्शने होत होती, कुठे घोषणाबाजी होत होती. पण या लढ्यात आणखी एक धोक्याची छाया पसरत होती — काही लोक धर्माच्या नावावर भारताचे तुकडे करण्याची भाषा बोलत होते.

अशा वेळी, एक निडर नेता पुढे आला — **अल्लाह बख्श सुमरू**. 1890 मध्ये सिंध प्रांतातील एका साध्या कुटुंबात त्यांचा जन्म झाला. ना ते राजघराण्यातले, ना मोठे जमीनदार. पण त्यांच्या हृदयात देशासाठी जाज्वल्य प्रेम आणि न्यायासाठी लढण्याचे

अपार धैर्य होते. लहान वयातच त्यांनी राजकारणात पाऊल टाकले. प्रामाणिकपणा आणि कष्ट यांच्या जोरावर ते सिंध प्रांताचे पंतप्रधान झाले. पण सत्ता त्यांच्या डोक्यात गेली नाही. ते नेहमी लोकांमध्ये मिसळून त्यांचे दुःख ऐकत आणि म्हणत, **"मी नेता नाही, मी जनसेवक आहे!"**

जेव्हा देशाला स्वातंत्र्याची सर्वात जास्त गरज होती, तेव्हा काही लोकांनी हिंदू-मुस्लिमांमध्ये भिंती उभ्या करण्याचा प्रयत्न केला. पण अल्लाह बख्श शांत बसले नाहीत. त्यांनी 'आझाद पार्टी' स्थापन करून स्पष्ट सांगितले — **"भारत एक आहे, त्याचे विभाजन कोणी करू शकत नाही! हिंदू, मुस्लिम, शीख, ख्रिश्चन — सर्व या मातीची लेकरं आहेत."**

ब्रिटिश राजवटीला विरोध म्हणून त्यांनी इंग्रजांनी दिलेल्या सर्व पदव्या आणि पुरस्कारांचा त्याग केला. ते १९४२ च्या **भारत छोडो आंदोलनात** सामील झाले. गांधीजींसारखाच त्यांचा अहिंसा आणि एकात्मतेवर दृढ विश्वास होता. त्यांचे स्वप्न होते — स्वतंत्र आणि अखंड भारत.

भारताच्या फाळणीच्या विरोधात त्यांनी मुस्लिमांच्या अनेक मोर्चांचे नेतृत्व केले. त्यांच्या चळवळीत लाखो हिंदू-मुस्लिम एकत्र आले. ही गोष्ट भारताचे विभाजन करू इच्छिणाऱ्यांना खटकली.

14 मे 1943 रोजी, एका कार्यक्रमासाठी जात असताना दोन सशस्त्र व्यक्तींनी त्यांच्यावर गोळीबार केला... आणि देशाने आपला एक खरा पुत्र गमावला.

शिकवण: अल्लाह बख्श सुमरू यांनी दाखवून दिले की खरी देशभक्ती ही धर्म, जात, भाषेच्या पलीकडे असते. हृदयात धैर्य आणि हेतू शुद्ध असेल तर कोणतीही शक्ती आपल्याला तोडू शकत नाही. त्यांची कहाणी आजही सांगते — **"भिऊ नका, खरे बोला! आपसात भांडू नका, एकत्र चला!"**

कथा

भारताच्या महान स्वातंत्र्य संग्रामातील अज्ञात नायकांच्या

जादूगार शोभारामची गोष्ट

ठिकाण: अजमेर, राजस्थान

अजमेरच्या एका छोट्याशा गावात एक साधा, सरळ मुलगा राहत होता — **शोभाराम गेहरवार**. तो दलित समाजातून आला होता. दिसायला साधा, पण त्याच्या हृदयात स्वातंत्र्याची प्रचंड ज्वाला पेटलेली होती.

अवघ्या १४-१५ व्या वर्षीच तो स्वातंत्र्यलढ्यात उतरला. त्याच्याकडे ना शस्त्रं होती, ना मोठं शिक्षण. पण त्याच्याकडे एक वेगळीच ताकद होती — **कुठल्याही रूपात मिसळून जाण्याची कला!** कधी शेतकरी, कधी मजूर, तर कधी संत — असा वेश बदलून तो इंग्रज पोलिसांच्या नजरेआड होत असे.

एकदा तर थेट **चंद्रशेखर आझाद** यांनी त्याला जंगलातील बॉम्ब बनवण्याच्या ठिकाणी नेले. पोलिस जवळपास असतानाही शोभाराम हळूच हातातून निसटून जाई — जणू एखादा जादूगार! म्हणूनच लोक त्याला म्हणत — **“अजमेरचा जादूगार!”**

त्याच्या आयुष्यात एक मजेशीर पण धोकादायक प्रसंग घडला. त्याच्या साथीदारांनी नदीकिनारी गनपावडरचा स्फोट केला आणि योगायोगाने तेवढ्यात एक वाघ पाणी प्यायला आला. स्फोटाच्या आवाजाने वाघ पळून गेला... पण पोलिसांच्या तुकडीत मात्र एकच गोंधळ उडाला! या गडबडीत शोभाराम आणि त्याचे साथीदार सुखरूप पळून गेले.

शोभाराम **मानवी पोस्टमन** म्हणूनही काम करत असे. ब्रिटिश सरकार पत्रांची तपासणी करत असल्याने भूमिगत क्रांतिकारकांशी संपर्क साधणे कठीण झाले होते. पण तो धाडसाने संदेश पोहोचवत असे — कित्येकदा आपला जीव धोक्यात घालून. एकदा तर पोलिसांनी त्याच्या पायात गोळी झाडली, तरीही तो पळून जाण्यात यशस्वी झाला!

स्वातंत्र्यानंतर शोभाराम यांनी कधीच कोणतेही पद, पुरस्कार किंवा प्रसिद्धीची मागणी केली नाही. तो नेहमी म्हणायचा — **“मी नावासाठी नाही, देशासाठी काम केलं आहे.”**

शोभारामसारख्या धैर्यवान, चतुर आणि निःस्वार्थ देशभक्तांमुळेच आपण आज स्वतंत्र आहोत. त्यांना सत्तेची लालसा नव्हती — फक्त देशासाठी जगण्याची ओढ होती.

शिकवण: तुम्ही तरुण असाल वा वृद्ध — अन्यायाविरुद्ध आवाज उठवणे महत्त्वाचे आहे. खरी ताकद ही मोठ्या खुर्चीत नसते, ती मोठ्या मनात, धैर्यात आणि ठाम संकल्पात असते.

कथा

भारताच्या महान स्वातंत्र्य संग्रामातील अज्ञात नायकांच्या

हौसा पाटील: जंगलाची शूर बहीण

ठिकाण: सातारा, महाराष्ट्र

तुम्ही कधी कल्पना केली आहे का, की कोणी बंदुकीशिवाय, सैन्याशिवाय आणि न घाबरता इंग्रजांशी लढू शकते?

हौसा पाटील ही अशीच एक शूर स्त्री होती — जी दिवसा शेत नांगरायची आणि रात्री जंगलात स्वातंत्र्यासाठी लढायची! महाराष्ट्रातील एका छोट्याशा गावातून निघून तिने ब्रिटिश राजवटीला खुले आव्हान दिले — आणि तेही न थांबता, न घाबरता.

त्या काळात इंग्रजांविरुद्ध लढण्यासाठी 'प्रति सरकार' नावाचे गुप्त स्वराज्य उभे करण्यात आले होते — म्हणजे जनतेचे स्वतःचे सरकार! हौसा दीदी या सरकारसाठी सर्वकाही करत

असत — रात्रीच्या अंधारात संदेश पोहोचवणे, जखमी सहकाऱ्यांना औषधं देणे, इंग्रजांपासून लपवून अन्नधान्य व कपडे आणणे... ती म्हणायची, "गावच्या मातीने आम्हाला खायला दिलं, आता त्या मातीसाठी काहीतरी परत देण्याची वेळ आली आहे!"

हौसा दीदीची खरी ताकद म्हणजे तिची हिंमत आणि चातुर्य. एकदा इंग्रज सैनिकांनी गावात येऊन तिला पकडण्याचा प्रयत्न केला, पण गावातील महिलांनी तिला विविध ठिकाणी लपवून ठेवले — कधी भातशेतीत, कधी विहिरीजवळ, तर कधी जंगलाच्या पायवाटांवर.

तिचा सर्वात थरारक अनुभव कृष्णा नदी पार करण्याचा होता. ती काळोखी रात्र होती, पाणी ओसंडून वाहत होतं, पूल कुठेच नव्हता. पण हौसा दीदी घाबरल्या नाहीत. त्या आणि त्यांच्या साथीदारांनी मोठ्या धैर्याने, कधी लाकडी फळीवर तर कधी बैलगाडीच्या तुटलेल्या चाकावर बसून नदी पार केली. पाण्याचा प्रवाह जोरदार होता, पाणी बर्फासारखं थंड होतं — पण त्यांच्या मनातील ज्वाला अधिक तापलेल्या होत्या!

स्वातंत्र्याच्या इतिहासात आपण अनेक मोठी नावे ऐकतो, पण हौसा पाटीलसारख्या साध्या, तरीही असामान्य स्त्रिया आपल्याला विसरून चालणार नाहीत. ती अनेकदा म्हणायची — "आम्ही काहीही मोठं केलं नाही, आम्ही फक्त गरजेचं काम केलं."

शिकवण: हौसा पाटील ही राणी नव्हती, तिच्याकडे ना तलवार होती ना सैन्य. पण तरीही ती खरी योद्धा होती. लहानशी कामेसुद्धा मनापासून केली तर देशाला मुक्त करण्यात ती मोठी भूमिका बजावू शकतात, हे तिने दाखवून दिलं. आज आपण शाळेत जाऊ शकतो, आपले विचार मोकळेपणाने मांडू शकतो — कारण हौसा दीदी आणि त्यांच्या सारख्या हजारो नायकांनी ते स्वातंत्र्य आपल्यासाठी जिंकून दिलं. आपणही त्यांच्या सारखे निर्भीड, निडर आणि खरे देशभक्त व्हायला हवं.

कथा

भारताच्या महान स्वातंत्र्य संग्रामातील अज्ञात नायकांच्या

सर्वात शांत पण सर्वात मोठा आवाज - उषा मेहता

ठिकाण: सुरत, गुजरात

वर्ष होतं १९२०. ठिकाण — गुजरातमधील सुरत शहर. तिथे एका छोट्याशा गोंडस मुलीचा जन्म झाला. तिचं नाव होतं **उषा मेहता**. इतर मुलं अंगणात खेळण्यात रमायची, पण उषाच्या हृदयात देशभक्तीची एक प्रखर ज्योत पेटलेली होती.

एकदा, ती फक्त **८ वर्षांची** असताना, तिने गांधीजींच्या *सविनय कायदेभंग चळवळीत* भाग घेतला. उषाने जोरदार घोषणा दिल्या — **"ब्रिटिश भारत सोडा!"**

१९४२ मध्ये गांधीजींनी *भारत छोडो आंदोलन* सुरू केलं. ब्रिटिश सरकार घाबरलं आणि गांधीजी, नेहरूजींसह सर्व मोठे नेते तुरुंगात टाकले गेले. आता एक मोठा प्रश्न उभा राहिला — **गांधीजींचा संदेश आणि खरी बातमी लोकांपर्यंत पोहोचणार कशी?**

याच वेळी उषा दीदींनी एक धाडसी योजना आखली. तिने काही जिवलग साथीदारांसोबत मिळून सुरू केलं गुप्त रेडिओ स्टेशन — **"काँग्रेस रेडिओ."** एका गुप्त खोलीतून हा रेडिओ सुरू व्हायचा, आणि दररोज उषा दीदी लोकांपर्यंत पोहोचवायच्या — चळवळीच्या खरी बातम्या, गांधीजी व नेत्यांची भाषणं, आणि पुढे काय करायचं याचा संदेश.

ब्रिटिश पोलिसांना याचा वास लागला. चौकशी सुरू झाली. अनेकदा उषा दीदी आणि तिचे साथीदार रेडिओ घेऊन इकडे-तिकडे पळाले, लपले, तरी हार मानली नाही. अखेर **१२ ऑगस्ट १९४२** रोजी इंग्रजांनी त्यांना पकडलं. तिची कठोर चौकशी झाली, धमक्या दिल्या गेल्या — पण उषा दीदी खडकासारख्या खंबीर उभ्या राहिल्या. तिने आपल्या कोणत्याही साथीदाराचं नाव सांगितलं नाही.

तिला तुरुंगवास झाला, पण तिच्या मनात एकच स्वप्न होतं — **"माझा भारत स्वतंत्र व्हावा!"**

स्वातंत्र्यानंतर उषा मेहतांनी शिक्षण, महिला सक्षमीकरण आणि समाजसेवा यासाठी आयुष्य झोकून दिलं. भारत सरकारने त्यांना **'पद्मविभूषण'** सह अनेक पुरस्कारांनी गौरवलं.

शिकवण: देशाची सेवा करण्यासाठी वयाचं बंधन नसतं, फक्त धैर्याची गरज असते. एक मुलगीसुद्धा आपला आवाज उठवून इतिहास घडवू शकते. सत्य आणि धैर्य यापेक्षा मोठी ताकद दुसरी नाही.